

CYNGOR SIR YNYS MÔN	
Adroddiad i:	PWYLLGOR ARCHWILIO
Dyddiad:	15 Mawrth 2016
Pwnc:	ASESIAD O GYDNERTHEDD ARIANNOL - CYNGOR SIR YNYS MÔN (SWYDDFA ARCHWILIO CYMRU - Medi 2016)
Aelod(au) Portffolio:	Y CYNGHORYDD HYWEL EIFION JONES
Pennaeth Gwasanaeth:	MARC JONES
Awdur yr Adroddiad: Rhif Ffôn: E-bost:	GETHIN MORGAN 01248 752111 GethinMorgan@ynysmono.gov.uk
Aelodau Lleol:	d/b

A – Argymhelliad/Argymhellion a Rheswm/Rhesymau

- 1.1** Cynhaliodd Swyddfa Archwilio Cymru (SAC) asesiad yn ystod y cyfnod Mai-Hydref 2015, gan ddilyn i fyny materion amlygwyd yn y gwaith ar y sefyllfa ariannol 2014-15. Roedd ffocws y gwaith ar gyflawni cynlluniau arbedion 2014-15, a'r cyfnod cynllunio ariannol 2015-16.
- 1.2** Roedd y gwaith yn canolbwyntio ar ateb y cwestiwn canlynol: A yw Cyngor Sir Ynys Môn yn rheoli gostyngiadau cyllidebol yn effeithiol i sicrhau cydnerthedd ariannol? Yn yr adroddiad roeddent hefyd yn ystyried a yw:
  - trefniadau cynllunio ariannol yn cefnogi gydnerthedd ariannol yn effeithiol;
  - rheolaeth ariannol effeithiol yn cefnogi gydnerthedd ariannol; ac
  - llywodraethu ariannol effeithiol yn cefnogi gydnerthedd ariannol.
- 1.3** Daeth yr asesiad i'r casgliad, ac er bod y Cyngor yn wynebu rhai heriau ariannol sylweddol, fod ein trefniadau presennol ar gyfer cyflawni gydnerthedd ariannol yn briodol ac yn parhau i wella.
- 1.4** Daeth Swyddfa Archwilio Cymru i'r casgliad hwn yn seiliedig ar eu canfyddiadau mewn perthynas â chynllunio ariannol, rheolaeth ariannol, a threfniadau llywodraethu ariannol.
- 1.5** Fe aseswyd SAC y risg i ddarpariaeth y Cyngor ar ei gynllun ariannol ar gyfer pob un o'r elfennau hyn fel a ganlyn:
  - Cynllunio ariannol - Risg isel
  - rheolaeth ariannol - Risg isel
  - llywodraethu ariannol - Risg isel

- 1.6** Fel y cyfryw, nid oedd unrhyw argymhellion neu gynigion ar gyfer gwella gan i'r adroddiad ddod i'r casgliad bod y Cyngor yn ymwybodol o'r angen i gryfhau rhai o'i drefniadau ac ein bod wedi gwneud hynny eisoes mewn sawl maes.

ARGYMHELLION

- 1.7** Gofynnir i'r Pwyllgor dderbyn canfyddiadau'r adroddiad asesiad gydnherthedd ariannol a nodi'r gasgliad ynghylch risgiau isel sydd i'r cyngor ar y cyfan, yn ogystal â chydabod bod y cyngor yn parhau i fynd i'r afael â'r cynigion ar gyfer gwella a gynhwysir yn yr adolygiad lleol o drefniadau rheoli ariannol fel adroddwyd gan Swyddfa Archwilio Cymru ym Chwefror 2015.

B – Pa opsiynau eraill wnaethoch chi eu hystyried a beth oedd eich rhesymau dros eu gwrthod ac/neu ddewis yr opsiwn hwn?

d/b

C – Am ba reswm y mae hwn yn benderfyniad i'r Pwyllgor Gwaith?

Mae'r mater hwn yn un a ddirprwyir i'r Pwyllgor Gwaith.

CH – A yw'r penderfyniad hwn yn gyson â'r polisi a gymeradwywyd gan y Cyngor llawn?

Ydi.

D – A yw'r penderfyniad hwn o fewn y gyllideb a gymeradwywyd gan y Cyngor?

Ydi.

DD – Gyda phwy wnaethoch chi ymgynghori?

Beth oedd eu sylwadau?

1	Prif Weithredwr / Uwch Dîm Arweinyddiaeth (UDA) (mandadol)	
2	Cyllid / Adran 151 (mandadol)	
3	Cyfreithiol / Swyddog Monitro (mandadol)	
4	Adnoddau Dynol (AD)	
5	Eiddo	
6	Technoleg Gwybodaeth Cyfathrebu (TGCh)	
7	Sgriwtini	
8	Aelodau Lleol	
9	Unrhyw gyrff allanol / arall/eraill	
E – Risgiau ac unrhyw gamau lliniaru (os yn berthnasol)		
1	Economaidd	
2	Gwrthdodi	
3	Trosedd ac Anhrefn	
4	Amgylcheddol	
5	Cydraddoldebau	

6	Cytundebau Canlyniad	
7	Arall	

F - Atodiadau:

- **Asesiad o Gydnerthedd Ariannol - Cyngor Sir Ynys Môn (Ionawr 2016)**

FF - Papurau Cefndir (cysylltwch os gwelwch yn dda gydag awdur yr Adroddiad am unrhyw wybodaeth bellach):

- **Trefniadau Rheoli Ariannol Cyngor Sir Ynys Môn – Swyddfa Archwilio Cymru (Chwefror 2015)**
- **'Gydnerthedd Ariannol Cyngorau yng Nghymru' - Swyddfa Archwilio Cymru (Ebrill 2015)**

Aseiad o Gydnerthedd Ariannol

Cyngor Sir Ynys Môn

Blwyddyn yr archwiliad: 2015-16

Cyflwynwyd: Ionawr 2016

Cyfeirnod dogfen: 100A2016

Statws yr adroddiad

Paratowyd y ddogfen hon fel rhan o'r gwaith a gyflawnir yn unol â swyddogaethau statudol.

Os gwneir cais am wybodaeth y gallai'r ddogfen hon fod yn berthnasol iddi, tynnir sylw at y Cod Ymarfer a gyhoeddwyd o dan adran 45 o Ddeddf Rhyddid Gwybodaeth 2000. Mae Cod adran 45 yn nodi'r arfer a ddisgwylir gan awdurdodau cyhoeddus wrth ymdrin â cheisiadau, yn cynnwys ymgynghori â thrydydd partïon perthnasol.

Mewn perthynas â'r ddogfen hon, mae Archwilydd Cyffredinol Cymru a Swyddfa Archwilio Cymru yn drydydd partïon perthnasol. Dylid anfon unrhyw ymholiadau ynglŷn â datgelu neu aildefnyddio'r ddogfen hon at Swyddfa Archwilio Cymru yn swyddog.gwybodaeth@archwilio.cymru.

Fflur Jones ac Andy Bruce oedd y tîm a gyflawnodd y gwaith.

Cynnwys

Er bod y Cyngor yn wynebu rhai heriau ariannol sylweddol, mae ei drefniadau presennol ar gyfer cyflawni cydnerthedd ariannol yn briodol ac yn parhau i wella

---

Adroddiad cryno

Crynodeb	4
----------	---

Argymhellion/cynigion ar gyfer gwella	6
---------------------------------------	---

Adroddiad manwl

Cynllunio ariannol	7
---------------------------	---

Mae'r Cyngor wedi datblygu fframwaith corfforaethol priodol ar gyfer cynllunio ariannol, ond gallai wella'r cysylltiadau rhwng ei Gynllun Corfforaethol a'i Gynllun Ariannol Tymor Canolig

---

Rheolaeth ariannol	9
---------------------------	---

Mae gan y Cyngor fwy o sefydlogrwydd o fewn ei adran gyllid, ac mae ei drefniadau ar gyfer rheolaeth ariannol wedi gwella, gan gynnwys prosesau ar gyfer pennu cyllidebau ac ymgynghori â gwasanaethau, cynghorwyr a'r cyhoedd

---

Llywodraethu ariannol	10
------------------------------	----

Mae'r Cyngor wedi cryfhau ei drefniadau llywodraethu drwy ddal gwasanaethau'n atebol am unrhyw amrywiaeth o ran perfformiad ariannol, ac mae'r Pwyllgor Archwilio'n gynyddol effeithiol o ran herio swyddogion i ddarparu diweddariadau rheolaidd ynglŷn â'u cynnydd

---

Atodiadau

Perfformiad yn erbyn dangosyddion ariannol allweddol	12
--	----

Nodweddion allweddol	23
----------------------	----

Adroddiad cryno

Crynodeb

1. Mae rheolaeth ariannol dda yn hanfodol ar gyfer stiwardio cyllid cyhoeddus mewn modd effeithiol a darparu gwasanaethau cyhoeddus effeithlon. Mae rheolaeth ariannol dda:
  - yn helpu awdurdodau i wneud y penderfyniadau cywir yn y tymor byr, canolig a hir;
  - yn helpu awdurdodau i ddarparu gwasanaethau sy'n bodloni eu dyletswyddau statudol ac anghenion cymunedau lleol;
  - yn hanfodol er mwyn sicrhau trefn lywodraethol gorfforaethol dda;
  - yn ymwneud â rheoli perfformiad a chyflawni amcanion strategol gymaint ag y mae'n ymwneud â rheoli arian;
  - yn tanategu ansawdd a gwella gwasanaethau;
  - yn sail ar gyfer atebolrwydd i randdeiliaid ar gyfer stiwardio a defnyddio adnoddau; ac
  - yn ddisgyblaeth allweddol ym maes rheoli.
2. Nid yw rheolaeth ariannol hirdymor yn ymwneud â rhagweld y dyfodol; mae'n ymwneud â pharatoi ar ei gyfer. Mae'n rhaid i awdurdodau ddeall galw yn y dyfodol, asesu effaith newidiadau tebygol, adolygu'r bwch rhwng anghenion cyllid a'r incwm posibl, a datblygu strategaethau cynilo priodol.
3. Gall strategaethau ariannol hirdymor tra ystyriol a manwl sicrhau bod blaenoriaethau strategol yn cael eu cyflawni drwy alluogi dewisiadau ariannol priodol. Mewn cyferbyniad â hynny, mae gwaith cynllunio cyllidebol blynyddol tymor byr yn annog dull cynyddol sy'n cael ei ysgogi gan brosesau, a gall hwn fod yn aneffeithiol mewn cyfnod o newidiadau allanol cyflym.
4. Ceir cydnerthedd ariannol pan fydd gan awdurdod systemau a phrosesau cadarn ar waith i reoli ei risgiau a chyfleoedd ariannol mewn modd effeithiol, ac er mwyn sicrhau sefyllfa ariannol sefydlog.
5. O ystyried y pwysau parhaus ar gyllid, yn yr adolygiad hwn rydym wedi ystyried p'un a oes gan yr awdurdod drefniadau priodol i gynllunio i ddiogelu a chynnal ei gydnerthedd ariannol yn y tymor canolig (fel arfer rhwng y tair a phum mlynedd sydd i ddod). Er y gallai'r awdurdod fod yn fwy sicr dros gylchred flynyddol, mae pwysau ariannol yn cael effaith y tu hwnt i gyfnod y setliad presennol. Rydym wedi ystyried tystiolaeth o ddull yr awdurdod o reoli ei gyllid yn y gorffennol agos, a thros y tymor canolig, wrth ddod i'n casgliad ynglŷn â chydnerthedd ariannol yr awdurdod.
6. Gwnaethom gynnal ein hasesiad yn y cyfnod rhwng mis Mai a mis Hydref 2015, a gwnaethom ragor o waith ynghylch materion y tynnwyd sylw atynt yn y gwaith ynglŷn â'r sefyllfa ariannol yn 2014-15. Roedd pwyslais y gwaith yn ymwneud â chyflawni cynlluniau arbedion 2014-15, a chyfnod cynllunio ariannol 2015-16.

---

7. Canolbwyntiodd y gwaith ar ateb y cwestiwn canlynol: **A yw Cyngor Sir Ynys Môn yn rheoli gostyngiadau cyllidebol mewn modd effeithiol er mwyn sicrhau cydnerthedd ariannol?** Yn yr adroddiad hwn, rydym hefyd yn ystyried:

- **p'un a yw trefniadau cynllunio ariannol yn cefnogi cydnerthedd ariannol mewn modd effeithiol;**
- **p'un a yw rheolaeth ariannol yn cefnogi cydnerthedd ariannol mewn modd effeithiol; a**
- **ph'un a yw llywodraethu ariannol yn cefnogi cydnerthedd ariannol mewn modd effeithiol.**

8. Yn gyffredinol, daethom i'r casgliad bod **trefniadau presennol y Cyngor ar gyfer cyflawni cydnerthedd ariannol yn briodol ac yn parhau i wella, er bod y Cyngor yn wynebu rhai heriau ariannol sylweddol.** Daethom i'r casgliad hwn yn seiliedig ar ein canfyddiadau yng nghyswllt trefniadau cynllunio ariannol, rheolaeth ariannol a llywodraethu ariannol.

9. Mae'r adroddiad hwn yn rhoi sgôr risg ar gyfer pob elfen: cynllunio ariannol, rheolaeth ariannol a llywodraethu ariannol. Mae disgrifiadau'r sgoriau risg wedi eu hamlinellu isod:

Risg isel	Mae'r trefniadau'n ddigonol (neu'n well) a phrin yw diffygion systemau, prosesau neu wybodaeth. Gall yr effaith ar allu'r awdurdod i gyflawni ei gynllun ariannol fod yn fach iawn.
Risg canolig	Mae gan systemau, prosesau neu wybodaeth rai diffygion a allai effeithio ar allu'r awdurdod i gyflawni canlyniadau a ddymunir yn ei gynllun ariannol.
Risg uchel	Mae gan systemau, prosesau neu wybodaeth ddiffygion sylweddol a/neu mae risg gwirioneddol na fydd cynllun ariannol yr awdurdod lleol yn cyflawni'r canlyniadau a ddymunir.

10. Rydym yn graddio'r risg i allu'r Cyngor i gyflawni ei gynllun ariannol ar gyfer pob un o'r elfennau hyn fel a ganlyn:

Risg isel	Cynllunio ariannol
Risg isel	Rheolaeth ariannol
Risg isel	Llywodraethu ariannol

11. Yn ogystal â dod i gasgliadau ynglŷn â chynllunio, rheoli a llywodraethu ariannol, mae **Atodiad 1** yn amlinellu perfformiad yr awdurdod yn erbyn dangosyddion ariannol allweddol. Ni fwriedir y dylid dod i gasgliad ar sail y dangosyddion hyn, ond maent yn elfen bwysig y dylid ei hystyried yng nghyswllt strategaeth ariannol a chynllunio ariannol, ac maent yn rhoi cyd-destun defnyddiol. Y dangosyddion ariannol allweddol yw:

- **perfformiad cyllidebol** – adolygu hanes gwariant yn erbyn cyllidebau referniw ac asesiad o p'un a yw'r fantolen wedi aros mewn cyflwr iach;

-
- lefel y **cronfeydd** defnyddiadwy sy'n darparu digon o gyflenwad ar gyfer unrhyw lithriant o ran gwariant refeniw, a ph'un a yw balansau ysgolion yn cael eu cynnal a diffygion ariannol mewn unrhyw gyllidebau ysgolion yn cael eu rheoli;
  - gerio – mae **benthyca** tymor hir yn gysylltiedig â gwerth cyfarpar ac offer sy'n eiddo;
  - **hylifedd** – dadansoddiad o p'un a oes digon o asedau ar gael ar hyn o bryd i dalu am ddyledion tymor byr a gofynion cyfalaf gweithio, a ph'un a yw'r sefyllfa hylifedd wedi dirywio o ganlyniad i fabwysiadu'r polisi gerio; a
  - data **gweithlu** megis niferoedd staff, defnydd a chost staff asiantaeth, a pherfformiad absenoldeb salwch.
12. Roedd ein hadroddiad cenedlaethol ym mis Ebrill 2015, 'Cydnherthedd ariannol cynghorau yng Nghymru', wedi'i seilio ar waith maes a gynhaliwyd ym mhob awdurdod lleol yng Nghymru. O'r gwaith hwn, ac o ddeunydd arall sydd ar gael sy'n ymwneud ag agweddau ar reolaeth ariannol, rydym wedi llunio nodweddion allweddol arferion da er mwyn helpu ymarferwyr i ddatblygu eu trefniadau. Mae'r nodweddion hyn ar gael yn [Atodiad 2](#).

Argymhellion/cynigion ar gyfer gwella

Nid oes argymhellion na chynigion ar gyfer gwella, oherwydd mae'r Cyngor yn ymwybodol o'r angen i gryfhau rhai o'i drefniadau ac mae eisoes wedi gwneud hyn mewn sawl maes. Roedd ein hadolygiad lleol o drefniadau rheolaeth ariannol, y lluniwyd adroddiad arnynt ym mis Chwefror 2015, yn cynnwys pedwar cynnig ynglŷn â sut i wella, ac mae'r Cyngor yn parhau i fynd i'r afael â'r rhain, ac yn gwella ei drefniadau.

Adroddiad manwl

Er bod y Cyngor yn wynebu rhai heriau ariannol sylweddol, mae ei drefniadau presennol ar gyfer cyflawni cydnerthedd ariannol yn briodol ac yn parhau i wella

Cynllunio ariannol

Mae'r Cyngor wedi datblygu fframwaith corfforaethol priodol ar gyfer cynllunio ariannol, ond gallai wella'r cysylltiadau rhwng ei Gynllun Corfforaethol a'i Gynllun Ariannol Tymor Canolig

13. Bu gwelliannau sylweddol ym mlynnyddoedd diweddar o ran sut mae'r Cyngor yn rheoli ei waith rheolaeth ariannol ar lefel gorfforaethol ac ar lefel gwasanaethau.
14. Mae gweledigaeth y Cyngor wedi'i fynegi'n glir yn ei Gynllun Corfforaethol 2013-17 a'i Gynllun Trawsnewid 2013-16. Mae fframwaith i gyflawni amcanion y Cyngor ar gyfer gwella, ac mae'r rhain yn gysylltiedig â'r cynlluniau darparu gwasanaethau a chynlluniau ariannol.
15. Caiff Cynllun Ariannol Tymor Canolig y Cyngor ei ddiweddarau'n flynyddol, ac mae'n darparu gwybodaeth helaeth ynglŷn â strategaeth cynllunio ariannol y Cyngor. Er bod gan y Cyngor sawl polisi sy'n cefnogi ei drefniadau cynllunio ariannol, nid yw Cynllun Ariannol Tymor Canolig y Cyngor yn cysylltu'n uniongyrchol â chyflawni ei gynllun corfforaethol a'i nodau, ac nid yw'n cynnwys unrhyw ddangosyddion perfformiad allweddol penodol ychwaith.
16. Mae gofyn i bob un o wasanaethau'r Cyngor gynhyrchu cynllun darparu gwasanaeth blynyddol, yn seiliedig ar ddadansoddiad o'i berfformiad, ei rôl o ran cyfrannu at y Cynllun Corfforaethol, a dadansoddiad o unrhyw risgiau posibl. Fodd bynnag, gall ansawdd cynlluniau darparu gwasanaethau amrywio, ac mae'r Cyngor yn cydnabod bod angen dull mwy cyson i gyfrannu at y broses gynllunio ariannol. I wella cysondeb, mae'r Cyngor wedi mabwysiadu dull newydd, lle bydd yn rhaid i benaethiaid gwasanaethau alinio blaenoriaethau eu gwasanaethau gydag amcanion corfforaethol, a'u gwaith cynllunio darparu gwasanaeth i'r broses o bennu'r gyllideb.
17. Mae gofyn i wasanaethau'r Cyngor gynnal dau adolygiad hunanasesiad blynyddol. Mae'r cyntaf yn canolbwyntio ar eu sefyllfa ariannol, sy'n helpu i lywio'r Cynllun Ariannol Tymor Canolig a'r broses o bennu'r gyllideb. Mae'r ail adolygiad yn canolbwyntio ar berfformiad blynyddol y gwasanaeth, sy'n helpu i lywio'r blaenoriaethau ar gyfer y flwyddyn ganlynol. Caiff pob hunanasesiad adolygu gwasanaeth ei herio gan grŵp priodol o swyddogion ac aelodau, gan gynnwys Arweinydd y Cyngor, ac aelodau perthnasol o'r Cabinet, y Cabinet Cysgodol a'r Pwyllgor Craffu.

-
- 18.** Yn hanesyddol, mae gan y Cyngor hanes gweddol dda o gyflawni ei dargedau cyllidebol. Llwyddodd i danwario gan £1.1 miliwn a £1.2 miliwn yn 2012-13 a 2013-14 yn y drefn honno, ond nid yw gwasanaethau unigol bob amser wedi cyflawni'r arbedion maent wedi cynllunio eu gwneud. Lleihawyd diffygion mewn arbedion er mwyn cyflawni'r canlyniad terfynol ar gyfer y flwyddyn drwy wneud arbedion mewn meysydd eraill y tu hwnt i'r arbedion a nodwyd yn y cynlluniau arbedion. Eto, llwyddodd y Cyngor i danwario ychydig ar ei gyllideb o £0.6 miliwn yn 2014-15, ac mae hyn yn cynrychioli tua 0.5 y cant o'r gyllideb.
  - 19.** Roedd y gyllideb derfynol ar gyfer 2015-16 a gyflwynwyd i'r Cyngor yn cynnwys £4.3 miliwn o arbedion i lenwi'r bwlch yn y gyllideb referniw ar gyfer 2015-16. Gwnaeth yr Adran Gyllid, fel rhan o'r broses o herio gwasanaethau, graffu ar berfformiad hanesyddol gwasanaethau o ran cydymffurfio â'u cyllidebau, gan herio cynlluniau gwario'r rhai oedd â hanes o wario'n llai na'u cyllideb. Tynnwyd cronfeydd ariannol wrth gefn o gyllidebau gwasanaethau unigol, ac fe'u canolwyd i'w defnyddio pe bai angen.
  - 20.** Yn wahanol i flynyddoedd blaenorol, ni fydd gwasanaethau'n cael newid eu cynlluniau arbedion oni bai eu bod yn defnyddio proses ailgyllido ffurfiol. Bydd hyn yn helpu i roi mwy o eglurder ynglŷn â ph'un a yw'r Cyngor yn llwyddiannus o ran cyflawni ei gynlluniau arbedion, yn hytrach na dod o hyd i arbedion mewn meysydd nad oedd wedi eu rhagweld, fel y digwyddodd yn y gorffennol. Lle nad yw cynlluniau arbedion yn eitemau syml unigol, bydd gofyn i reolwyr cyllidebau gydymffurfio ag egwyddorion rheoli prosiectau, er mwyn sicrhau bod arbedion yn cael eu hymgorffori'n fwy cadarn bob blwyddyn.
  - 21.** Er gwaethaf setliad grant heriol gan Lywodraeth Cymru, pennwyd cyllideb gytbwys gan y Cyngor ar gyfer 2015-16 drwy ddod o hyd i £4.3 miliwn o arbedion yn ei wasanaethau, ynghyd â chynnydd o 4.5 y cant yn y dreth gyngor.
  - 22.** Mae cyllideb 2015-16 y Cyngor yn rhoi ystyriaeth briodol a pherthnasol i'r pwysau ariannol y mae'r Cyngor yn eu hwynebu at y dyfodol. Roedd y rhagdybiaethau a wnaed gan y Cyngor o ran nodi diffygion yn gynhwysfawr, yn rhesymol, ac wedi eu hategu gan ddata cadarn.
  - 23.** Mae'r Cyngor yn dal i fod o dan bwysau ariannol sylweddol, ac mae'n ymwybodol y gall llithriant yn erbyn cyllidebau presennol a rhai yn y dyfodol ei roi o dan bwysau i ddod o hyd i arbedion ychwanegol. Mae angen tua £10 miliwn o arbedion ychwanegol ar gyfer cyllidebau 2016-17 a 2017-18, ac mae'r Cyngor yn cyrraedd terfyn yr arbedion y gellir eu cyflawni drwy ddefnyddio proses gynyddol o leihau costau heb effeithio ar ei allu i ddarparu'r gwasanaethau presennol mewn modd effeithiol. Bydd angen gwneud penderfyniadau anodd er mwyn llwyddo i gyflawni'r arbedion sydd eu hangen i aros o fewn cyllidebau blynyddol y dyfodol.

Rheolaeth ariannol

Mae gan y Cyngor mwy o sefydlogrwydd o fewn ei adran gyllid, ac mae ei drefniadau ar gyfer rheolaeth ariannol wedi gwella, gan gynnwys prosesau ar gyfer pennu cyllidebau, ac ymgynghori â gwasanaethau, cynghorwyr a'r cyhoedd

24. Fel y nodwyd gennym yn yr Adroddiad Gwella Blynyddol 2014, roedd proses pennu cyllidebau'r Cyngor wedi newid yn sylweddol ar gyfer ei gyllideb yn 2015-16. Symudwyd i ffwrdd o dargedau arbedion dan arweiniad yr Adran Gyllid, ac at broses fwy cynhwysfawr a oedd yn cynnwys ymgynghori â gwasanaethau, cynghorwyr a'r cyhoedd. Roedd swyddogion ac aelodau at ei gilydd yn gefnogol iawn o'r newidiadau hyn, a'r ffordd roeddent wedi gwella cyd-ddealltwriaeth a chydberchnogaeth yn y broses pennu cyllidebau.
25. Cyflwynwyd rhagor o newidiadau ar gyfer proses pennu cyllidebau 2016-17, o'r enw 'Cyllid Môn 2016-17'. Mae'r newidiadau'n cynnwys herio pob llinell wariant ynglŷn â'i hanghenion a'i hamcangyfrifon, yn seiliedig ar p'un a yw'r gwasanaeth yn statudol neu'n anstatudol. At hynny, caiff gwasanaethau eu herio i ystyried ffyrdd newydd o ddarparu'r hyn a ddarperir. Dechreuodd y broses yn ystod haf 2015, pan ofynnwyd i wasanaethau gyflwyno ceisiadau ffurfiol gydag arbedion effeithlonrwydd, a fyddai, yn eu tro, yn destun heriau gwasanaethau ac asesiadau o'u dichonoldeb gan gyfrifwyr gwasanaethau. Ers hynny, cyflwynwyd y cynigion i weithdai aelodau ac i ymgynghoriadau â'r cyhoedd.
26. Mae'r Cyngor wedi rhoi nifer o bolisiâu ar waith i helpu i reoli ei gyllid, ac maent yn amlinellu manylion y cyfrifoldebau, yr amserlenni a'r canllawiau'n glir. Cyflwynwyd rhai mentrau yn ystod 2014-15, megis gwneud gwasanaethau'n atebol am eu cynlluniau arbedion, a chanoli cronfeydd wrth gefn gwasanaethau unigol er mwyn eu defnyddio pan fo angen, yn dilyn cymeradwyaeth gan yr Adran Gyllid. Mae ail-lansio system cyfeirlyfr cyffredinol y Cyngor, Civica, ar ôl blwyddyn gyntaf anodd o ran gweithredu'r system, wedi bod yn llwyddiannus, ac mae mwy o hyder bellach yn y wybodaeth ariannol sydd ar gael i wasanaethau'r Cyngor.
27. Yn ddiweddar, cymerwyd camau i fynd i'r afael â phroblemau o ran diffyg cysondeb ymhlith gwasanaethau unigol sy'n gweithredu polisi'r Cyngor ynglŷn â chynhyrchu incwm a chodi tâl, sydd ar waith ledled yr awdurdod. Mae'r weithdrefn newydd ar gyfer codi tâl yn sicrhau bod rhestr o holl ffioedd a thaliadau'r Cyngor yn cael ei chynnwys a'i hadolygu fel rhan o'r broses o bennu'r gyllideb. Caiff y rhestr ei rheoli gan yr Adran Gyllid er mwyn sicrhau bod rheolaethau'n cael eu cynnal mewn modd effeithiol a chyson.
28. Mae'r Cyngor yn rheoli ei gronfeydd defnyddiadwy mewn modd darbodus, ac mae'n cymryd camau adeiladol i sicrhau bod cronfeydd a balansau ysgolion yn cael eu cynnal, a bod unrhyw ddyledion ysgolion yn cael eu rheoli. Mae'r polisi cronfeydd yn glir ac yn gynhwysfawr, ac fe'i hadolygwyd ddiwethaf gan y weithrediaeth ym mis Tachwedd 2014.

-
29. Dros y pum mlynedd ddiwethaf, roedd Adran Gyllid y Cyngor dan arweiniad pedwar unigolyn gwahanol, a phenodwyd dau ohonynt i weithio dros dro. Yn hanesyddol, roedd swyddi allweddol yn yr adran wedi cael eu llenwi dros dro neu drwy ddefnyddio asiantaeth, oherwydd trosiant staff uchel ac anawsterau o ran recriwtio. Mae statws staff yr Adran Gyllid fel gweithwyr dros dro wedi cael effaith negyddol ar allu'r Cyngor i ddatblygu arbenigedd rheolaeth ariannol ymhlith rheolwyr ei wasanaethau, ac ar ei allu i gyflawni ei nod o 'ddatblygu ei rai ei hun'.
  30. Fodd bynnag, yn ystod 2015, mae'r Cyngor wedi cymryd camau cadarnhaol i leihau dibyniaeth yr Adran Gyllid ar staff asiantaeth drwy recriwtio Swyddog Adran 151 parhaol, a thrwy ddefnyddio staff asiantaeth i helpu i gynorthwyo a mentora staff cyllid y Cyngor sydd mewn swyddi allweddol. Mae'r Cyngor hefyd wedi recriwtio dau hyfforddai cyllid i ddechrau'r broses o gynyddu gwybodaeth a phrofiad yn yr adran drwy ddefnyddio staff lleol, ac i gynyddu ei gydnerthedd yn wyneb newidiadau i'r staff.
  31. Mae cynlluniau arbedion effeithlonrwydd y Cyngor ar gyfer 2015-16 yn cael eu rheoli mewn modd effeithiol ac mae'n debygol y byddant yn cael eu cyflawni. Cafodd y cynlluniau eu datblygu ar draws yr holl wasanaethau ac adrannau, a phrofwyd eu dichonoldeb drwy herio trwyadl gan adrannau unigol, cyfrifwyr gwasanaethau, rheolwyr cyllid, a'r Swyddog Adran 151. Mae'r cynlluniau'n disgrifio'n glir lle y bydd arbedion yn cael eu gwneud, gan gynnwys rhagdybiaethau realistig ar gyfer rhannau o'r flwyddyn, costau, ac arbedion o ganlyniad i newidiadau trawsffurfio. Bydd y cynlluniau'n cael eu monitro yn ystod 2015-16 gan Banel Canlyniadau'r Pwyllgor Craffu corfforaethol, er mwyn asesu'r cynnydd a wnaed ac unrhyw resymau dros lithiant neu golli targedau.

Llywodraethu ariannol

Mae'r Cyngor wedi cryfhau ei drefniadau llywodraethu drwy ddwyn gwasanaethau i gyfrif am unrhyw amrywiaeth o ran perfformiad ariannol, ac mae'r Pwyllgor Archwilio'n gynyddol effeithiol o ran herio swyddogion i ddarparu diweddariadau rheolaidd ynglŷn â'u cynnydd

32. Mae'r Cyngor wedi gwella ei drefniadau ar gyfer adrodd ac adolygu perfformiad ariannol, ac mae ganddo systemau ar waith i sicrhau atebolrwydd ar gyfer tanberfformiad. Cyflwynir adroddiadau cyllid chwarterol i'r weithrediaeth a'r Pwyllgor Craffu Corfforaethol ynglŷn â pherfformiad cyllidebol y Cyngor.
33. Nod y Cyngor yw mynnu bod gwasanaethau'n fwy atebol am eu cynlluniau arbedion yn 2015-16 nag yr oeddent ym mlynnyddoedd blaenorol. Bydd yn rhaid i wasanaethau lunio adroddiadau ynglŷn â chynnydd yn erbyn eu cynlluniau arbedion i'r tîm cyllid ac i'r tîm o uwch reolwyr, a byddant yn atebol am unrhyw wahaniaethau sylweddol.
34. Mae uwch reolwyr, aelodau o'r weithrediaeth a chynrychiolwyr y Pwyllgor Craffu yn cymryd rhan mewn gwaith herio gwasanaethau'n rheolaidd, gan adolygu perfformiad pob gwasanaeth yn erbyn ei gynlluniau busnes a chynlluniau ariannol a chan sicrhau atebolrwydd penaethiaid gwasanaethau.

-
- 35.** Gwnaethom hefyd nodi bod cynnydd o ran gweithredu rhai argymhellion archwilio mewnol wedi bod yn araf, a bod ôl-groniad o argymhellion a raddiwyd yn risg uchel neu ganolig nad ydynt wedi cael eu gweithredu ers 2012. Mae Pwyllgor Archwilio'r Cyngor yn gynyddol ymwybodol o'r mater hwn, ac yn herio swyddogion yn rheolaidd i roi sylw i argymhellion mewn da bryd, ac i roi diweddariadau rheolaidd ynglŷn â chynnydd.
- 36.** Nid oes gan y Cyngor system i gofnodi bod y staff wedi darllen, deall a chydymffurfio â pholisïau a gweithdrefnau. Cafwyd enghreifftiau o ddiffyg cydymffurfiaeth mewn meysydd pwysig megis caffael corfforaethol a diogelwch gwybodaeth, er bod adroddiadau mewnol ac allanol wedi tynnu sylw at broblemau o ran cydymffurfiaeth ers 2011. Heb gofnodion o gydymffurfiaeth, mae'n anodd dangos bod y polisïau perthnasol wedi cael eu dosbarthu neu eu deall gan y staff. Mae'r Cyngor yn ymwybodol o'r mater hwn, ac yn ystyried opsiynau o ran cyflwyno system electronig i roi diweddariad i'r staff ynglŷn â pholisïau corfforaethol, i gadarnhau eu bod wedi eu deall gweithdrefnau a'u bod yn eu gweithredu, ac i ddarparu cyfleuster e-ddysgu. Mae'r Cyngor hefyd wedi ailstrwythuro ei dîm a'i brosesau caffael er mwyn mynd i'r afael â materion y tynnwyd sylw atynt mewn adroddiadau blaenorol.
- 37.** Roedd gwaith Archwilio Mewnol y Cyngor yn cael ei reoli'n fewnol gan gontractwr allanol tan fis Mawrth 2015, pan ddaeth y contract i ben. Ar ôl hynny, adolygodd y Cyngor nifer o opsiynau, gan gaffael trefniadau gwasanaeth newydd gan gyngor cyfagos. O dan y trefniadau newydd, bydd y tîm Archwilio Mewnol yn parhau i gyflwyno adroddiadau cynnydd i'r Pwyllgor Archwilio, ond bydd hefyd yn hysbysu tîm uwch arweinwyr y Cyngor am unrhyw risgiau lefel uchel posibl y mae angen rhoi sylw iddynt.

Atodiad 1

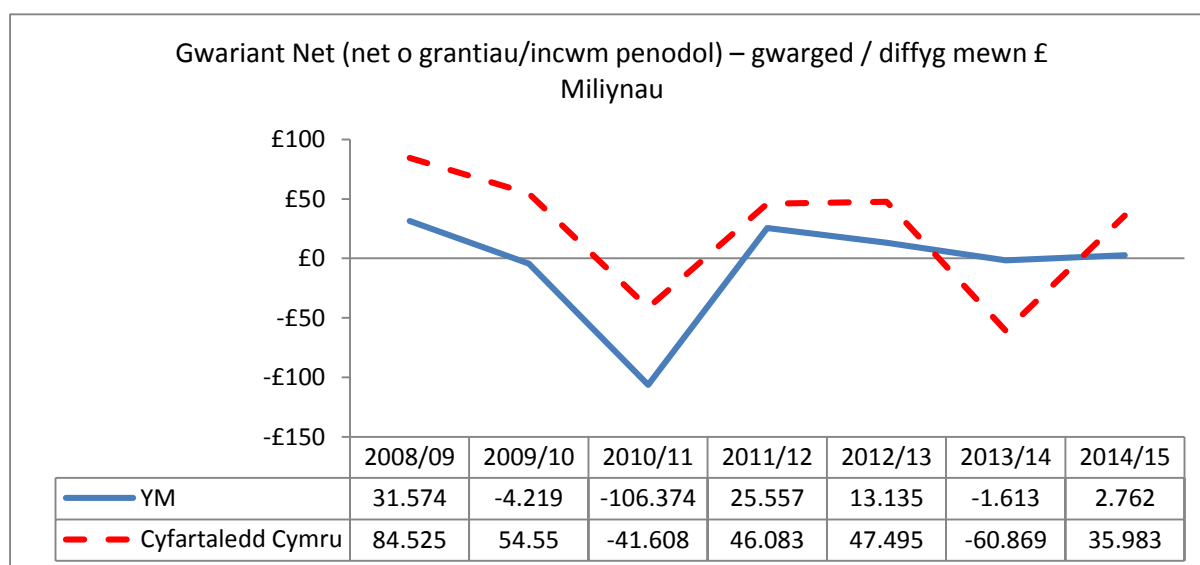
Perfformiad yn erbyn dangosyddion ariannol allweddol

38. Mae defnyddio dangosyddion ariannol allweddol mewn cynlluniau ariannol tymor canolig yn rhoi mewnwelediad i effeithiolrwydd trefniadau rheoli ariannol a chydnerthedd ariannol, yn enwedig ar gyfer materion pwysig megis hylifedd, gerio, enillion ar fuddsoddiadau, a lefelau benthyca. Fel rhan o'n gwaith cydnerthedd ariannol, rydym wedi casglu data at ei gilydd o ddatganiad o gyfrifon y Cyngor, ac rydym hefyd wedi defnyddio data gan Lywodraeth Cymru.

Perfformiad yn erbyn cyllideb

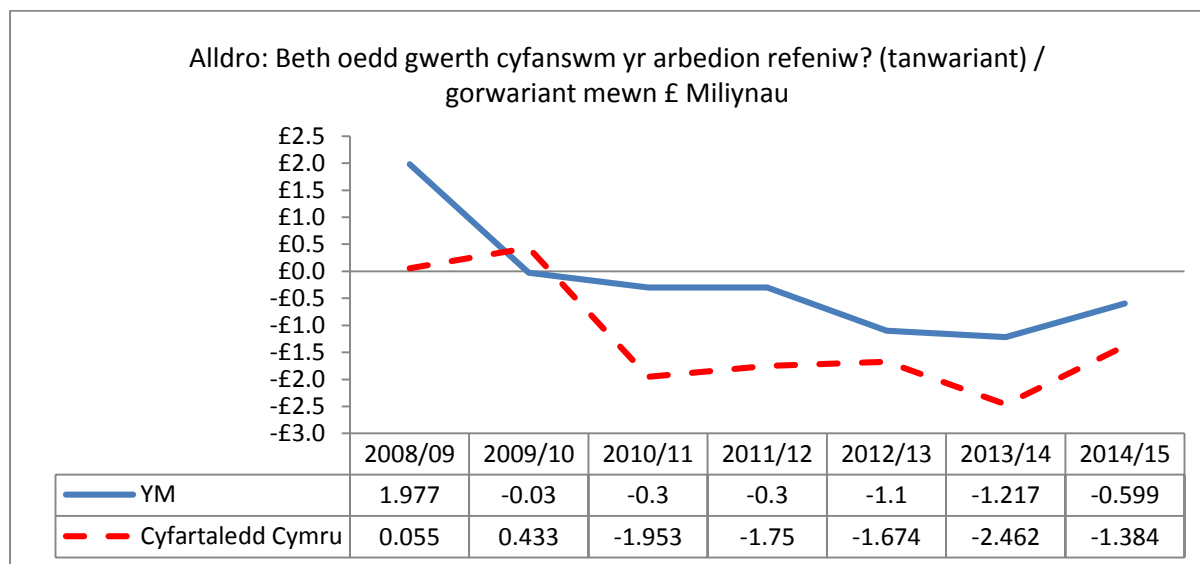
- 39.** Gwnaethom edrych ar hanes tanwariant neu orwariant yn erbyn cyllidebau referniw a pherfformiad ar alldro gwariant referniw net. Mae hyn yn helpu i gadarnhau cryfder y trefniadau cynllunio ac effeithiolrwydd y trefniadau rheoli arian. Mae hanes da o sicrhau bod gwariant ac arbedion yn unol â'r gyllideb y cytunwyd arno yn arwydd cryf o p'un a fydd modd cyflawni cynlluniau ariannol yn y dyfodol, gan gynnwys arbedion mawr.
- 40.** Bydd cynghorau sy'n parhau i orwario ar eu cyllideb referniw mewn gwasanaethau sy'n seiliedig ar alw, megis gofal cymdeithasol oedolion a phlant, yn debygol o wynebu anawsterau ariannol yn y dyfodol. Mae cynghorau sy'n sicrhau bod eu diffyg cyllidebol net mor isel â phosibl (neu rai sydd ag ychydig o arian dros ben), ac sydd mewn sefyllfa alldro net ffafriol, yn perfformio'n dda. Mae'r dangosyddion canlynol yn ddefnyddiol er mwyn deall perfformiad:

Atodiad 1, Delwedd 1: Net (gwarged)/diffyg ar incwm a gwariant

Atodiad 1, Delwedd 2: Gwerth cyfanswm arbedion refeniw

Dangosir tanwariant fel swm negyddol; dangosir gorwariant fel swm positif

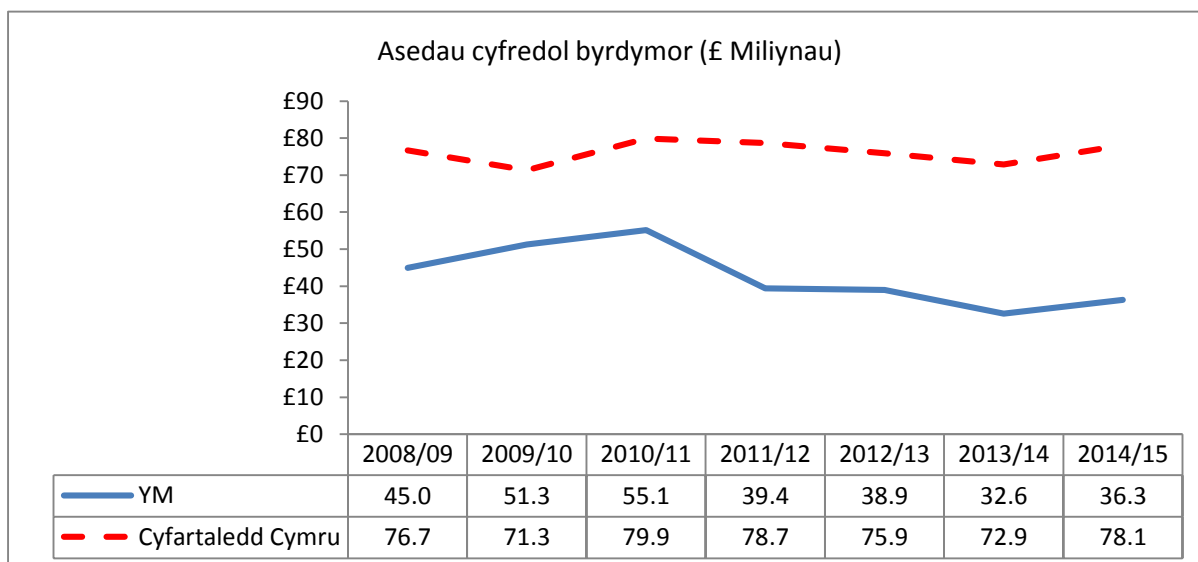

Hylifedd (asedau cyfredol byrdymor wedi eu rhannu gan rhwymedigaethau cyfredol byrdymor)

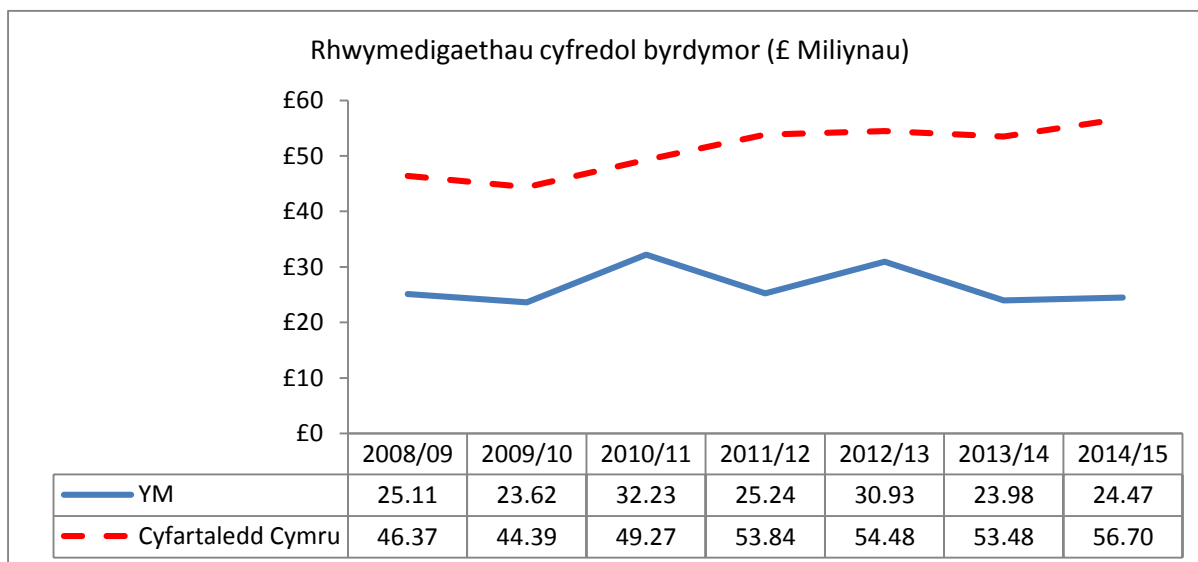
41. Mae'r dangosydd hwn yn nodi p'un a oes digon o asedau i dalu am rhwymedigaethau tymor byr. Mae'r 'gymhareb gyfredol' o asedau (asedau y gellir eu trosi i arian parod) i rhwymedigaethau (rhwymedigaethau tymor byr y mae angen eu talu'n brydlon) yn dangos hylifedd. Mae hylifedd yn bwysig am ei fod yn dangos pa mor hawdd ydyw i drosi asedau i arian parod mewn cyfnod byr, sy'n rhoi mwy o ryddid ariannol i berchennog yr ased.

Atodiad 1, Delwedd 3: Asedau cyfredol byrdymor mewn £Miliynau

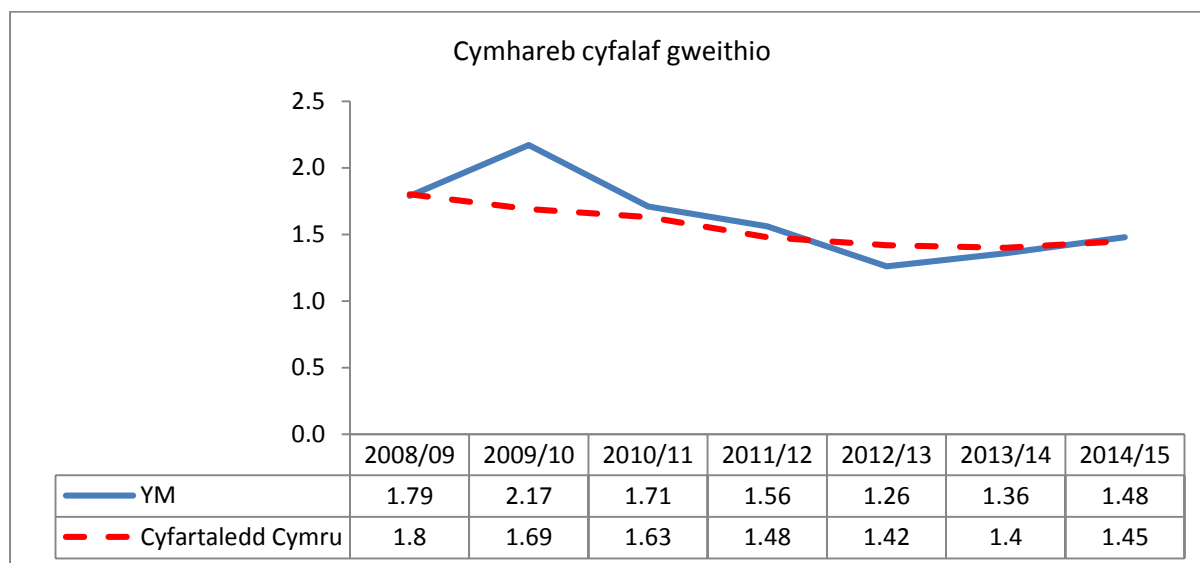

Atodiad 1, Delwedd 4: Rhwymedigaethau cyfredol byrdymor mewn £Miliynau

42. Cyfrifir y gymhareb cyfalaf gweithio drwy rannu'r asedau cyfredol tymor byr â'r rhwymedigaethau presennol tymor byr. Mae unrhyw gymhareb o dan 1:1 yn wael iawn, ac yn ddefnyddiol dylai fod yn uwch na 1.5 er mwyn sicrhau bod cyfalaf clustogi ar gyfer anghenion cyfalaf gweithio. Mae cymhareb cyfalaf gweithio sy'n llai na 1:1 yn awgrymu y bydd gan y Cyngor broblemau yn y dyfodol, tra bod cymhareb o tua 1:5 neu'n uwch yn dangos hylifedd tymor byr da.

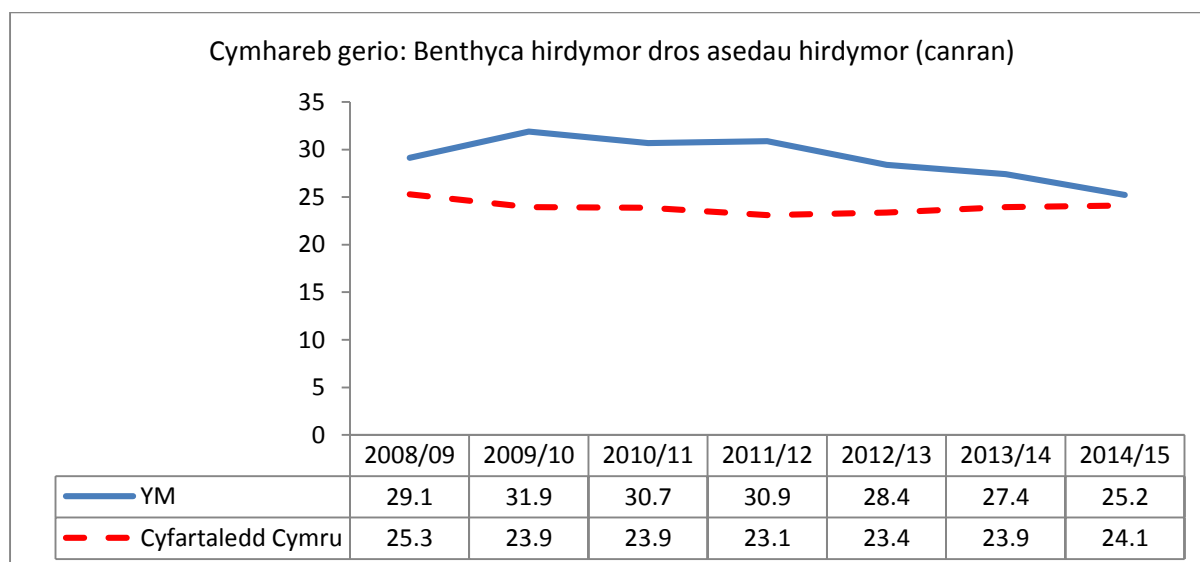
Atodiad 1, Delwedd 5: Cymhareb cyfalaf gweithio

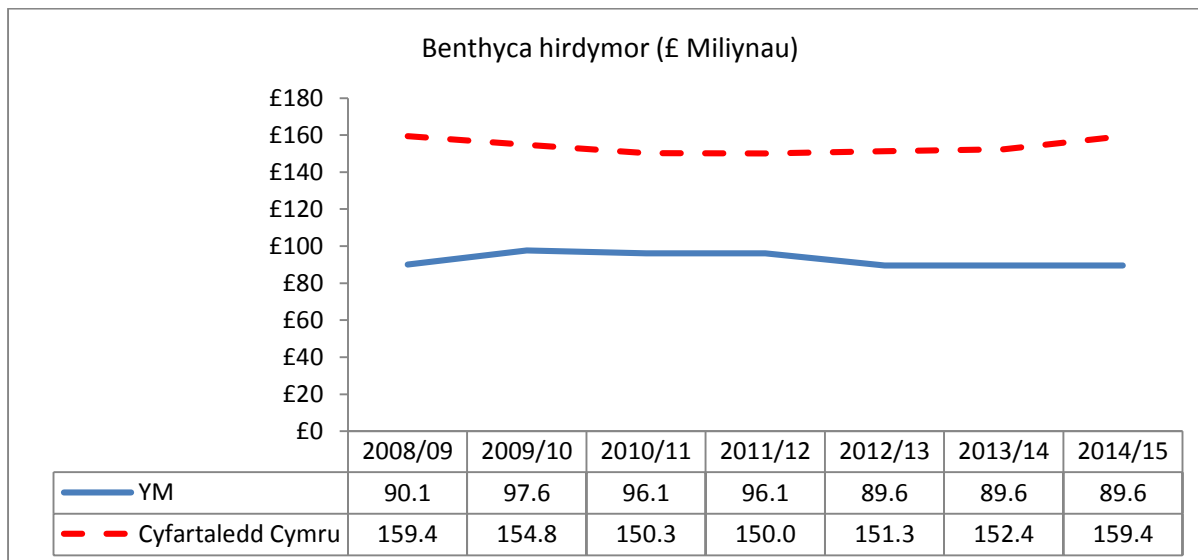
Benthyca

43. Mae'r dangosydd hwn yn edrych ar fenthyca tymor hir (Delwedd 7) fel cyfran o asedau tymor hir (Delwedd 8). Adwaenir hyn fel y 'gymhareb gerio'.
44. Mae cymhareb gerio isel yn dangos bod cyngor yn sefydlog yn ariannol a bod ganddo fwy o ryddid i fenthyca, oherwydd bydd mewn sefyllfa well i dalu'r llog na'r rhai sydd â chymarebau uwch. Mae gerio, felly, yn fodd defnyddiol o fesur iechyd ariannol corfforaethol am ei fod yn galluogi cymhariaeth rhwng cronfeydd y Cyngor a 'dyledion' a fenthycwyd. Yn gyffredinol, dylai gerio fod o gwmpas 25 y cant, oni bai bod hylifedd (a ddangosir yn Nelwedd 5) yn gryf iawn.

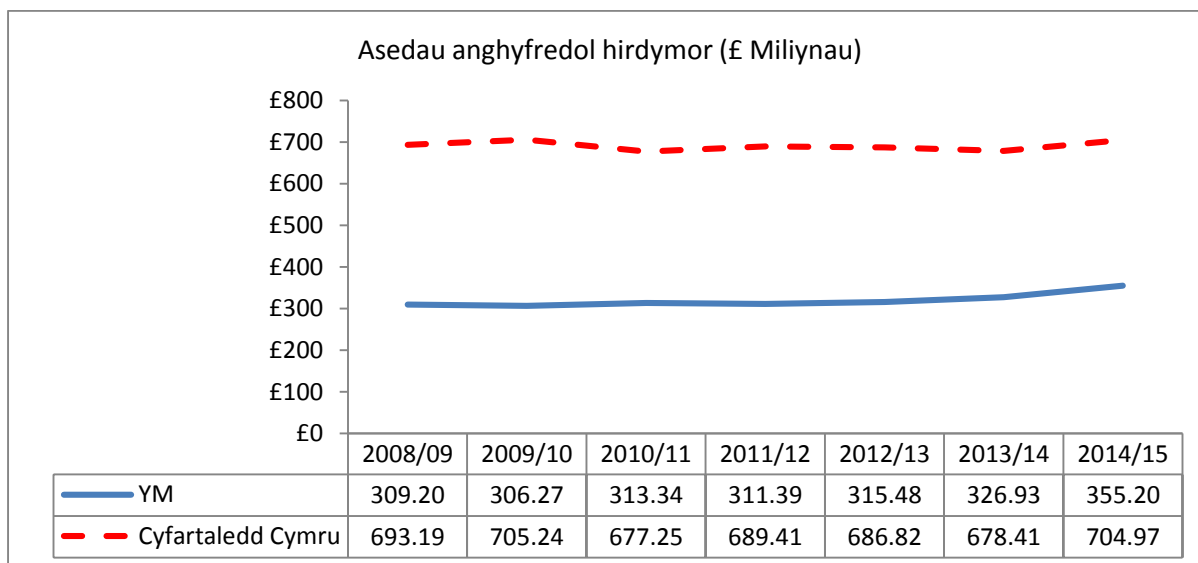
Atodiad 1, Delwedd 6: Cymhareb gerio, benthyca hirdymor dros asedau hirdymor

Atodiad 1, Delwedd 7: Benthycia hirdymor mewn £Miliynau

Atodiad 1, Delwedd 8: Asedau anghyfredol hirdymor mewn £Miliynau

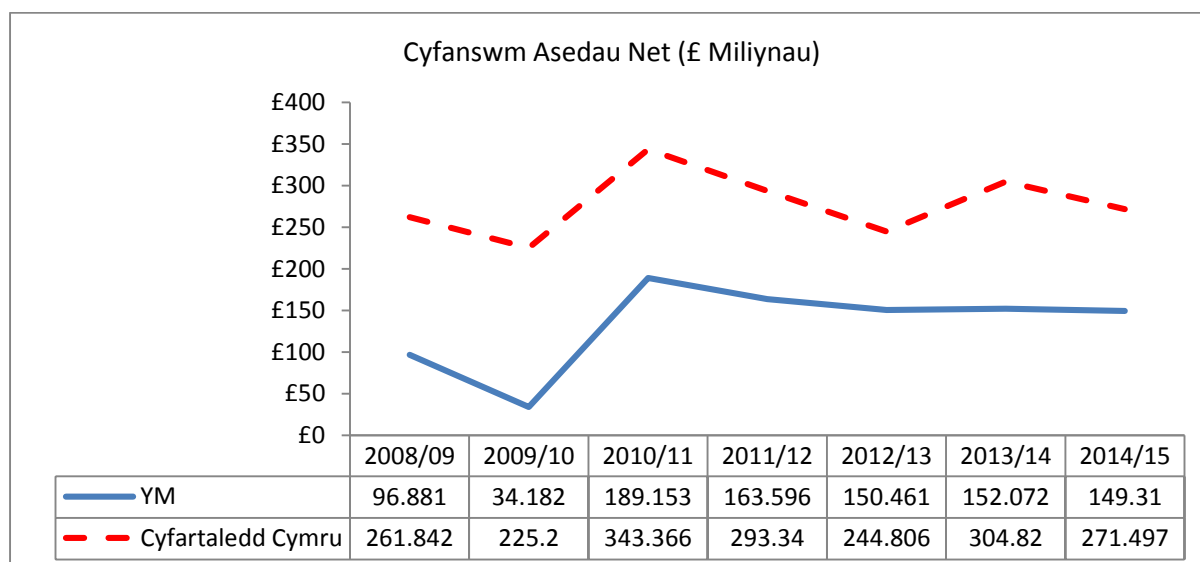

Cronfeydd

Asedau/rhwymedigaethau net

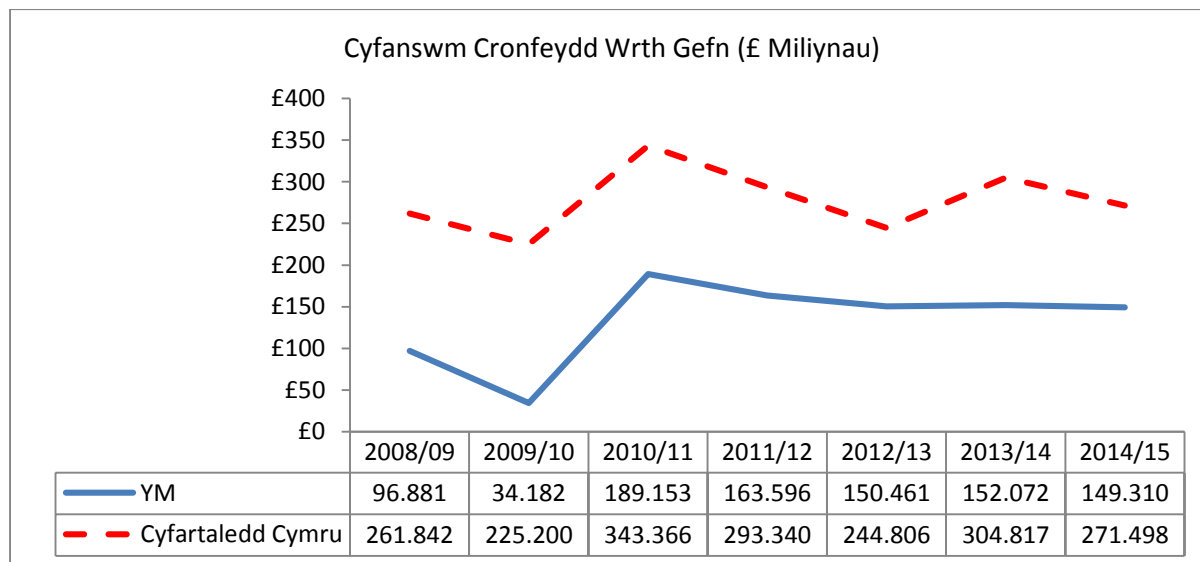
45. Mae'r dangosydd hwn yn archwilio sefyllfa net cyfanswm yr asedau a chyfanswm yr rhwymedigaethau, ac yn sicrhau eu bod yn cyd-fynd â chyfanswm y cronfeydd. Mae rhwymedigaeth net yn arwydd o sefyllfa ariannol wael iawn. Mae cyfanswm asedau net yn cynnwys: asedau tymor byr cyfredol, asedau tymor hir anghyfredol, rhwymedigaethau tymor byr cyfredol, benthyca tymor hir, ac rhwymedigaethau tymor hir anghyfredol eraill.

Atodiad 1, Delwedd 9: Cyfanswm asedau net mewn £Miliynau

46. Mae cyfanswm cronfeydd yn cynnwys: Cronfa Gyffredinol, cronfeydd a glustnodwyd, balansau ysgolion, cronfeydd defnyddiadwy eraill, a chronfeydd anefnyddadwy.

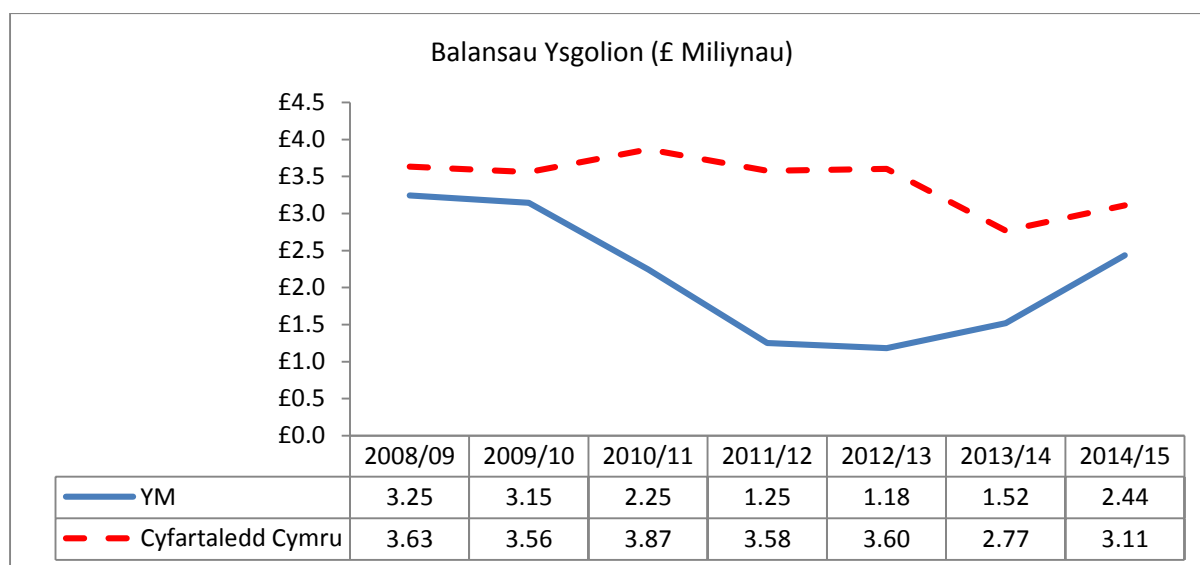
Atodiad 1, Delwedd 10: Cyfanswm cronfeydd wrth gefn mewn £Miliynau

Balansau ysgolion (ysgolion sy'n cael eu rhedeg gan y Cyngor yn unig)

47. Mae'r dangosydd hwn yn archwilio p'un a yw balansau net ysgolion yn cael eu cynnal â diffygion. Mae balansau ysgolion yn ffurfio rhan o gronfeydd defnyddiadwy a glustnodwyd ar y daenlen, ac fe'u tynnwyd o'r nodiadau i'r cyfrifon, sy'n dangos y newidiadau yn ystod y flwyddyn.

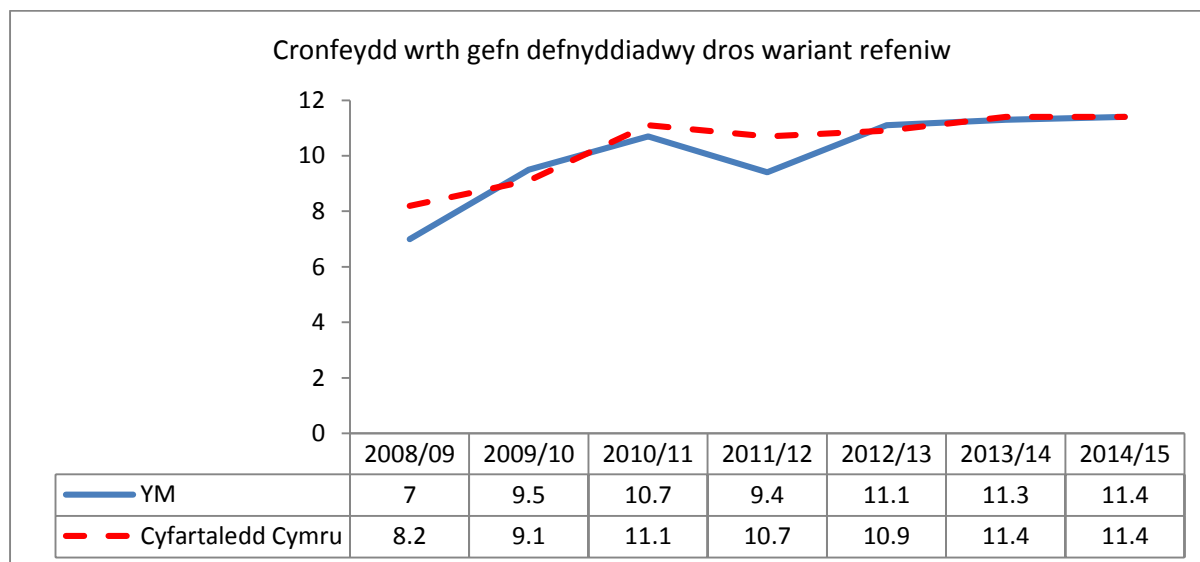
Atodiad 1, Delwedd 11: Cronfeydd balansau ysgolion mewn £Miliynau

Cronfeydd defnyddiadwy

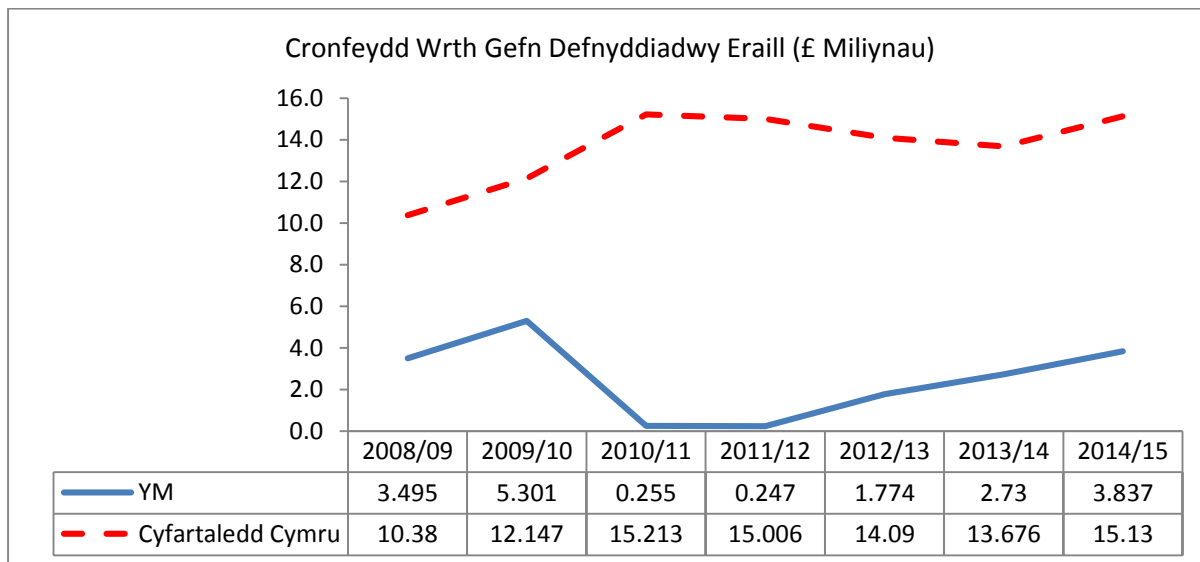
48. Y dangosydd a ddefnyddir yma yw 'cyfanswm y cronfeydd defnyddiadwy fel canran o wariant reffeniw crynswth'. Mae hyn yn cynnwys 'Cronfa Gyffredinol' a chronfeydd a glustnodwyd. Mae cyfanswm y cronfeydd defnyddiadwy wedi'i rannu gan gyfanswm gwariant crynswth, ac mae'n rhoi cymhareb sy'n dangos y swm clustogi sydd ar gael ar gyfer gwariant yn y dyfodol. Mae unrhyw beth dros 10 y cant yn ddangosydd da o ran pa mor gryf yw'r gronfa. Fodd bynnag, nid yw hyn yn golygu bod lefelau sy'n llai na hyn yn golygu gwendid ychwaith. Dylai cynghorau ystyried a chytuno ar lefel briodol ar gyfer cronfeydd ar gyfer eu hamgylchiadau eu hunain, yn seiliedig ar argymhelliad gan Swyddog Adran 151.

Atodiad 1, Delwedd 12: Cronfeydd wrth gefn defnyddiadwy dros wariant reffeniw

Atodiad 1, Delwedd 13: Cronfeydd wrth gefn defnyddiadwy eraill mewn £Miliynau

---

Nodweddion allweddol

Nodweddion allweddol cynllunio ariannol da

Caiff cyllideb yr awdurdod ei phennu yng nghyd-destun strategaeth ariannol tymor hir a chynllun ariannol tymor canolig sy'n ymdrin â chyfnod rhwng tair a phum mlynedd.

Mae'r awdurdod wedi nodi'n glir yr arbedion y mae'n bwriadu eu gwneud dros gyfnod rhwng tair a phum mlynedd. Mae'r cynllun arbedion wedi'i danategu gan wybodaeth fanwl ynglŷn â chostau a chynlluniau ar gyfer arbedion unigol (gan gynnwys arbedion trawsnewid/newid).

Mae gan yr awdurdod hanes da o gydymffurfio â'i gynlluniau arbedion.

Mae'r awdurdod yn rhoi'r sylw sydd ei angen i'w allu i gyflawni ei gyfrifoldebau statudol wrth ystyried ei gynlluniau ariannol ar gyfer y tymor byr, canolig a hir.

Mae gwaith cynllunio ariannol tymor canolig a chyllidebau blynyddol yn adlewyrchu amcanion a blaenoriaethau strategol yr awdurdod ar gyfer y flwyddyn a thros y tymor hwy.

Mae rhagdybiaethau ynglŷn â chwyddiant, lefelau incwm, demograffeg, galw am wasanaethau yn y dyfodol, a chostau darparu gwasanaethau wedi eu modelu, ac maent yn seiliedig ar ragfynegiadau rhesymol.

Mae'r awdurdod yn deall ei ffynonellau incwm a'r risgiau sy'n gysylltiedig â'r rhain, ac mae wedi adolygu ei ymagwedd at ffioedd a thaliadau er mwyn sicrhau ei fod yn cael gwerth am arian.

Mae prosesau cynllunio ariannol a chorfforaethol wedi eu hintegreiddio, maent yn gysylltiedig â threfniadau rheoli risg, ac maent yn ymgorffori gwaith cynllunio strategol ar gyfer adnoddau eraill, gan gynnwys y rhaglen gyfalaf a'r gwaith o gynllunio'r gweithlu.

Mae'r awdurdod yn defnyddio modelau ariannol i asesu'r effeithiau tebygol ar gynlluniau ariannol a'r arbedion sydd eu hangen ar gyfer gwahanol sefyllfaoedd, ac i helpu i sicrhau nad yw datrysiadau tymor byr yn cael eu ffafrio dros gynaliadwyedd yn y tymor hir.

Mae'r awdurdod yn modelu ffactorau allweddol sy'n ysgogi gwariant (er enghraifft, newidiadau yn y boblogaeth a galw am wasanaethau), ffynonellau incwm (er enghraifft, incwm a rhagolygon grantiau gan y llywodraeth), canlyniadau cyfalaf ar referniw, ac anghenion a balansau o ran adnoddau.

Mae'r awdurdod yn gweithredu o fewn lefel o gronfeydd a balansau (gan gynnwys cronfeydd a glustnodwyd a balans y gronfa gyffredinol) sydd wedi ei chymeradwyo gan aelodau, ac sy'n briodol ar gyfer y risgiau strategol, gweithredol ac ariannol sy'n ei wynebu.

Os nad yw'r awdurdod yn cyrraedd ei lefel darged ar gyfer balansau, mae cynlluniau gweithredu ar waith er mwyn cyflawni hyn, gan ystyried unrhyw risgiau cysylltiedig i sefyllfa ariannol y sefydliad a'i allu i gyflawni ei flaenoriaethau.

Nodweddion allweddol rheolaeth ariannol dda

Mae gan yr awdurdod bolisi priodol ac effeithiol ar gyfer rheoli cyllidebau, sy'n amlinellu swyddogaethau, cyfrifoldebau, ac atebolrwydd yn eglur. Mae'r cynllun dirprwyo'n glir, ac mae prosesau wedi eu hamlinellu i reoli achosion o danwario neu orwario yn y gyllideb.

Mae'r gwaith rhagweld a monitro ariannol yn addas i'r diben ac yn seiliedig ar groniadau, gan helpu i sicrhau bod cyswllt clir rhwng y gyllideb, rhagolygon yn ystod y flwyddyn, a'r sefyllfa ar ddiwedd y flwyddyn.

Mae'r awdurdod yn dadansoddi ac yn cyfrifo tueddiadau perthnasol, ac yn ystyried eu heffaith ar yr alldro terfynol rhagamcanol.

Mae'r awdurdod yn cymryd camau amserol i fynd i'r afael ag unrhyw bwysau cyllidebol, er enghraifft, trwy gymryd camau unioni i reoli newidiadau anffafriol neu drwy ailystyried blaenoriaethau corfforaethol.

Mae gan yr awdurdod hanes da yn ddiweddar o weithredu o fewn ei gyllideb, heb unrhyw achosion o orwario sylweddol.

Mae'r awdurdod wedi cytuno ar bolisi clir ynglŷn â defnyddio ei gronfeydd. Mae'n glir bod lefel isaf gyfiawn ar gyfer balans ei 'gronfa gyffredinol'. Mae sail resymegol glir i esbonio'r trosglwyddiad o gronfeydd wrth gefn, neu rhyngddynt. Mae protocolau clir yn esbonio sut a phryd y dylid defnyddio pob cronfa wrth gefn. Mae penderfyniadau ynglŷn â chronfeydd wrth gefn wedi eu tanategu gan asesiad cynhwysfawr o'r risg ac o'r perfformiad presennol.

Mae aelodau wedi cytuno ar y polisi cronfeydd wrth gefn, ac mae'r polisi'n destun mesurau craffu.

Mae gan yr awdurdod bolisi clir ynglŷn â chynhyrchu incwm/codi tâl. Mae cofrestr taliadau ledled ei wasanaethau er mwyn helpu i reoli taliadau'n gyson. Mae gan yr awdurdod ganllawiau corfforaethol ynglŷn â sut y dylai consesiynau gael eu gweithredu. Caiff taliadau eu hadolygu'n rheolaidd a chaiff y polisi ei ddiweddarau.

Mae'r awdurdod yn pennu ac yn monitro targedau heriol ar gyfer casglu categorïau incwm ac ôl-ddyledion perthnasol yn seiliedig ar ba mor hen yw dyledion. Lle nad yw targedau'n cael eu cyrraedd, cymerir camau unioni priodol yn ystod y flwyddyn i gyflawni'r targedau.

Nid yw'r awdurdod yn dileu lefelau sylweddol o ddyledion fel dyledion nad oes modd eu casglu.

Mae'r awdurdod yn monitro ei gymarebau ariannol allweddol, yn eu meincnodi yn erbyn cyrff tebyg, ac yn gweithredu fel y bo'n briodol.

Mae'r datganiad llywodraethiant blynyddol yn rhoi darlun cywir o'r awdurdod.

Nodweddion allweddol llywodraethiant ariannol da

Mae'r tîm arweinyddiaeth yn deall yn glir yr heriau rheolaeth ariannol sylweddol sy'n newid yn gyflym y mae'r sefydliad yn eu hwynebu, ac mae'n cymryd camau gweithredu priodol i sicrhau sefyllfa ariannol sefydlog.

Mae'r prif swyddog ariannol yn aelod allweddol o'r tîm arweinyddiaeth, ac mae'n chwarae rhan weithredol ym mhob penderfyniad busnes, ac yn hyrwyddo ac yn darparu rheolaeth ariannol dda.

Mae'r tîm arweinyddiaeth yn meithrin amgylchedd lle ceir dealltwriaeth dda a heriau rheolaidd o ragdybiaethau a pherfformiad ariannol, a diwylliant o dryloywder ynglŷn â'r sefyllfa ariannol.

Mae'r tîm arweinyddiaeth yn ystyried y sgiliau ariannol sydd eu hangen ar gyfer gwahanol haenau'r rheolwyr a'r staff drwy'r sefydliad, ac mae'n weithredol o ran datblygu llythrennedd ariannol a sgiliau ariannol.

Mae'r tîm arweinyddiaeth yn darparu mesurau craffu a heriau adeiladol ynglŷn â materion ariannol, er mwyn sicrhau bod trefniadau'n parhau i fod yn gadarn ac yn addas i'r diben.

Mae trefniadau rheolaidd a thryloyw ar gyfer cyflwyno adroddiadau i'r aelodau. Mae adroddiadau'n cynnwys manylion gwaith cynllunio gweithredoedd a dadansoddiadau amrywiol.

Mae aelodau'n craffu ac yn herio perfformiad ariannol mewn modd effeithiol, gan fynnu bod swyddogion yn atebol.

Mae gan yr awdurdod bwyllgor archwilio gwrthrychol, deallus ac effeithiol sy'n herio gwahanol rannau o'r awdurdod, ac mae sicrwydd ynglŷn â'r trefniadau ar gyfer rheoli risg, cynnal rheolaeth fewnol effeithiol, a llunio adroddiadau ynglŷn â pherfformiad ariannol a pherfformiad ym meysydd eraill.

Caiff argymhellion archwiliadau mewnol ac allanol eu trin mewn modd effeithiol a phrydlon.

Ymgysylltir â rhanddeiliaid ynglŷn â materion cyllidebol mewn modd effeithiol, gan gynnwys ymgynghoriadau cyhoeddus.

Wales Audit Office
24 Cathedral Road
Cardiff CF11 9LJ

Tel: 029 2032 0500

Fax: 029 2032 0600

Textphone: 029 2032 0660

E-mail: info@audit.wales

Website: www.audit.wales

Swyddfa Archwilio Cymru
24 Heol y Gadeirlan
Caerdydd CF11 9LJ

Ffôn: 029 2032 0500

Ffacs: 029 2032 0600

Ffôn Testun: 029 2032 0660

E-bost: post@archwilio.cymru

Gwefan: www.archwilio.cymru